

สรุปเสวนา “พื่น (ราก) ชาวกรุง?”

อภิญญา นนทนาท, ณัฐวิทย์ พิมพ์ทอง : เก็บความ

จตุพร ทองจันทร์ : ถ่ายภาพ

มูลนิธิเล็ก-ประไพ วิริยะพันธุ์

เมื่อวันพุธที่ ๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๖ ที่ผ่านมา เครือข่ายอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรม ประกอบด้วย สยามสมาคมในพระบรมราชูปถัมภ์ มูลนิธิเล็กประไพ-วิริยะพันธุ์, สมาคมอนุรักษ์ศิลปกรรมและสิ่งแวดล้อม สถาบันอาศรมศิลป์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี และหอศิลปวัฒนธรรมแห่งกรุงเทพมหานคร ได้จัดการเสวนาเรื่อง “พื่น (ราก) ชาวกรุง” เพื่อแลกเปลี่ยนพูดคุยเกี่ยวกับปัญหาของชาวกรุงเทพฯ โดยเฉพาะด้านการพัฒนาเมืองที่อาจทำลายมรดกวัฒนธรรมและชุมชน ทั้งนี้เพื่อให้คนในสังคมตระหนักรู้ถึงการเปลี่ยนแปลงและผลกระทบที่กำลังจะเกิดขึ้นกับมหานครแห่งนี้

การเสวนาเริ่มต้นด้วยปาฐกถาเรื่อง “โคตรเหง้าเหล่ากอชาวกรุง” โดย รศ. ศรีศักร วัลลิโภดม ที่ปรึกษามูลนิธิเล็ก-ประไพ วิริยะพันธุ์ มีสาระสำคัญดังนี้ ประวัติศาสตร์สังคมของกรุงเทพฯ ถูกหลงลืมไป เพราะที่ผ่านมาเราเห็นแต่ประวัติศาสตร์ชาติ ปราสาท ราชวัง วัดวาอาราม แต่มองไม่เห็นวิถีชีวิตของผู้คน และชุมชน แต่ขณะนี้ท้องถิ่นต่างๆ กำลังถูกคุกคามด้วยกลุ่มทุนและอำนาจรัฐที่พยายามเข้ามาจัดการโดยไม่คำนึงถึงเสียงของ “คนใน” เมื่อชุมชนท้องถิ่นเหล่านี้ได้รับผลกระทบจึงเกิดปฏิกิริยาตอบโต้ ซึ่งความเคลื่อนไหวของผู้คนในท้องถิ่นต่างๆ กำลังเกิดขึ้นทั่วราชอาณาจักร ดังกรณีตัวอย่างในกรุงเทพฯ ที่เห็นถึงผลกระทบดังกล่าวได้ชัดเจน คือ กรณีไร่ร้อยเจ็ดไร่ทองไทย วัดเล่งเน่ยยี่ ซึ่งเป็นเจดีย์ที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์สังคมของย่านเยาวราช เพราะเป็นเจดีย์บรรจุน้ำของชาวไทยเชื้อสายจีนที่เข้ามาตั้งรกรากแบ่งออกเป็นหลายเหล่าหลายตระกูล สุดท้ายแล้วพวกเขาถูกหลอกลวงไม่ให้รู้และเกิดปฏิกิริยาตอบโต้ออกมา ดังนั้นการพัฒนาที่ดีต้องไม่ใช่อำนาจบังคับแบบบนลงล่าง และควรรับฟังความเห็นของคนในชุมชน โดยเฉพาะการให้ความสำคัญกับพื้นที่ทางวัฒนธรรม ที่ไม่ใช่การแบ่งตามเขตการปกครอง โดยทำความเข้าใจจากการศึกษาประวัติศาสตร์สังคมและความสัมพันธ์ของผู้คน เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับวัดที่เกื้อหนุนซึ่งกันและกัน การมีส่วนร่วมในความป็นย่าน ความเป็นตรอกเดียวกัน เช่น ที่ย่านบางลำพูซึ่งประกอบด้วยตรอกต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นตรอกบวรรังษี ตรอกมะยม ตรอกไก่อ๊ว ๔๗ ที่ต่างก็มีสำเนียงร่วมใน “บ้าน” เดียวกัน สะท้อนออกมาเป็นความหวงแหนและรักษาพื้นที่ของตนเอง

เครือข่ายอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรม

ขณะนี้หลาย ๆ ชุมชนกำลังตื่นตัว หากได้นำเอารากเหง้าทางวัฒนธรรมมาปรับใช้จะสามารถฟื้น
ได้อย่างรวดเร็ว อีกทั้งวัฒนธรรมที่หลากหลายของกรุงเทพฯ ยังถือเป็นเสน่ห์อย่างหนึ่งที่ดึงดูดความสนใจ
ได้เป็นอย่างดี และข้อสำคัญอีกสิ่งหนึ่ง คือ การจะฟื้นฟูรากเหง้านั้นต้องเริ่มจากคนใน โดยลงไปจัดเวที
ในพื้นที่ เพื่อดึงความรู้จากคนท้องถิ่น ก่อนผลักดันให้ผู้มีอำนาจเข้ามารับฟัง

การเสวนาในลำดับต่อมา เป็นเรื่อง “บทเรียนจากประชาคมบางลำพู” ร่วมพูดคุยโดย
คุณอรศรี ศิลป์ ประธานประชาคมบางลำพู และ อาจารย์ปองขวัญ (สุขวัฒนา) ลาซุส จากสมาคม
สถาปนิกสยามฯ โดยมี คุณวิมล อังสนันทวิวัฒน์ กรรมการสมาคมอนุรักษ์ศิลปกรรมและสิ่งแวดล้อม
เป็นผู้ดำเนินรายการ

คุณอรศรีได้กล่าวถึงการฟื้นฟูย่านบางลำพูว่า เป็นย่านเก่าแก่ที่มีเอกลักษณ์และต้นทุน
ทางวัฒนธรรมสูง คือ มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาสืบย้อนไปได้ตั้งแต่ช่วงเริ่มสร้างกรุงรัตนโกสินทร์
และเป็นแหล่งรวมผู้คนหลายชาติพันธุ์ เช่น ชาวมอญ ชาวมุสลิม ชาวจีน ซึ่งสะท้อนออกมาเป็นวัฒนธรรมที่
หลากหลาย ทั้งวัดวาอาราม อาหาร และวิถีชีวิต อีกทั้งยังเป็นย่านการค้าสำคัญตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน
แต่ที่ผ่านมามีคนบางลำพูจำนวนไม่น้อยได้ย้ายถิ่นฐานออกไป เนื่องจากที่ดินมีมูลค่าเพิ่มสูงขึ้น ด้วยเหตุนี้
จึงเป็นจุดเริ่มต้นในการก่อตั้งประชาคมบางลำพู เพื่อให้คนกลับมาเห็นคุณค่าของย่านอีกครั้ง

การดำเนินงานของประชาคมบางลำพูได้ทำต่อเนื่องมาเป็นเวลากว่า ๑๐ ปี โดยมีหัวใจหลัก
เป็นการฟื้นฟูวัฒนธรรมของย่าน และสร้างกลุ่มเยาวชน “เกสรลำพู” เพื่อปลูกฝังสำนึกรักท้องถิ่น
โดยการทำประวัติศาสตร์ชุมชน จากการเก็บข้อมูลคำบอกเล่าของผู้ใหญ่ในชุมชน รวมถึงการจัดกิจกรรม
ในย่านอย่างต่อเนื่อง

อ. ปองขวัญ ได้เสนอแนวความคิดด้านการพัฒนาเมืองว่า ชุมชนจำเป็นต้องสร้างความเข้มแข็ง
เพื่อต่อกรกับอำนาจรัฐ ตัวอย่างเช่นการพัฒนาย่านเก่าบริเวณเกาะรัตนโกสินทร์ จะเห็นว่าในเวลา
ที่ผ่านมามีการพัฒนาอย่างไม่มีความคืบหน้ามากนัก ซึ่งอาจเป็นเพราะที่ผ่านมามีแต่รัฐอย่างเดียว
ในความเป็นจริงแล้วคนในชุมชนควรสะท้อนบอกความต้องการของออกไป ดังนั้นแต่ละท้องถิ่นจึงต้องรู้
รากเหง้าของตนเองว่า เรามีต้นทุนอะไรบ้างที่จะนำมาพัฒนาต่อยอดได้

เครือข่ายอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรม

นอกจากนี้ อ. ปองขวัญ ยังได้กล่าวถึงความคืบหน้าหลังจากได้ยื่นจดหมายไปยังคณะกรรมการผังเมืองกรุงเทพฯ เพื่อพิจารณาให้พื้นที่ต่อเนื่องกับเขตรัตนโกสินทร์ชั้นใน ดังเช่นย่านเยาวราช ซึ่งเป็นพื้นที่พาณิชยกรรมให้มีข้อยกเว้นในด้านการพัฒนา เพื่อรักษาย่านและอาคารเก่าแก่เอาไว้ ซึ่งคณะทำงานของเครือข่ายอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรม ได้ยื่นข้อเสนอขอมีส่วนร่วมในการร่างข้อเทศบัญญัติท้องถิ่นของกรุงเทพฯ ในด้านการวางแผนเพื่ออนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่า ซึ่งถือว่าเป็นก้าวแรกที่องค์กรภาคประชาชนได้เข้าไปมีส่วนร่วม

ชุมชนเจริญไชยแถบเยาวราช เป็นพื้นที่หนึ่งที่ได้รับผลกระทบจากเปลี่ยนแปลงจากภายนอกที่ขยายวงเข้ามาภายในย่าน ดังกรณีรถไฟฟ้าใต้ดิน (MRT) ซึ่งมีต้นทางอยู่ที่หัวลำโพง ได้ตัดผ่านพื้นที่เยาวราชและเกาะรัตนโกสินทร์ไปยังบางแค ส่งผลกระทบต่อชุมชนหลายด้าน หนึ่งในนั้นคือการไม่ได้รับการต่อสัญญาที่อยู่อาศัยจากสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ **คุณศิริณี อรุณานนท์** เป็นหนึ่งในคณะทำงานกลุ่มอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชนเจริญไชย ได้พูดถึงเรื่องนี้ว่าชุมชนเจริญไชยเป็นพื้นที่หนึ่งที่ยังคงวิถีชีวิตและวัฒนธรรมแบบดั้งเดิมอยู่ จึงน่าเป็นห่วงอย่างยิ่ง หากในอนาคตย่านชุมชนเก่าแห่งนี้จะสูญสิ้น การวางผังเมืองให้เป็นพื้นที่อนุรักษ์ที่ผ่านมาเราเข้าใจว่าอยู่บริเวณเกาะรัตนโกสินทร์เท่านั้น แต่ในความเป็นจริงแล้วพื้นที่ต่อเนื่องเช่นเยาวราชก็มีคุณค่าควรแก่การอนุรักษ์เช่นกัน แม้ในปี พ.ศ. ๒๕๔๒ จะมีกฎหมายบัญญัติออกมาควบคุมความสูงของตึกแล้ว แต่เมื่อเวลาผ่านไป ได้มีโครงการก่อสร้างรถไฟฟ้าใต้ดินเกิดขึ้น จึงขอเรียกร้องให้มีการอนุรักษ์ตึกโบราณของย่านชุมชนเก่าแก่แถบนี้ ที่สามารถสืบย้อนไปได้ถึงสมัยรัชกาลที่ ๕ การเกิดขึ้นของรถไฟฟ้าใต้ดิน จึงมีความเป็นไปได้ที่จะก่อให้เกิดผลกระทบโดยตรงกับผู้ที่อาศัยอยู่ในย่านเยาวราช

รองศาสตราจารย์ ดร. กิตติศักดิ์ ปรกิติ จากคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้ให้แง่คิดด้านกฎหมาย เพื่อใช้ต่อสู้และต่อรองอำนาจรัฐว่า กฎหมายนั้นจะมีผลเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อถูกหยิบยกขึ้นมาใช้ในการต่อสู้ ไม่เช่นนั้นแล้วก็เปรียบเสมือนเป็นแค่กฎหมายที่ไม่ได้ถูกบังคับใช้ ผู้ที่จะต่อสู้ให้กฎหมายไม่เป็นเพียงแค่แผ่นกระดาษเท่านั้น คือประชาชน หากตำรวจหรือนักการเมือง ดังมีตัวอย่างให้เห็น เช่น ชาวสะเลียบ จังหวัดแพร่ ได้ลุกขึ้นมาใช้กฎหมายต่อสู้ปกป้องพื้นที่ของเขา ชาวเลก็เช่นกัน ได้ใช้กฎหมายการปกป้องพื้นที่ทำกินไม่ให้ถูกรุกโดยคนนอก

เกี่ยวกับเรื่องผังเมืองนั้น ชุมชนมีสิทธิร่วมรับรู้และแสดงความคิดเห็นว่ามีความเหมาะสมหรือไม่ หากเห็นว่าไม่เหมาะสมก็สามารถยื่นเรื่องคัดค้านได้ เพราะเป็นสิทธิชุมชนที่เราสามารถร่วมจัดสรร

เครือข่ายอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรม

ทรัพยากรให้อยู่ในสภาพที่สมดุล เกี่ยวกับพื้นที่ชุมชนเจริญไชยซึ่งได้รับผลกระทบจากการไม่ต่อสัญญาจากสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์นั้น **ต้องทำความเข้าใจก่อนว่าทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ไม่ใช่ของส่วนรวมและไม่ใช่ของส่วนตัว แต่เป็นของแผ่นดิน** ดังนั้นตามหลักการสำนักงานดังกล่าวจึงมีหน้าที่หารายได้ให้กับสถาบันพระมหากษัตริย์เพื่อความมั่นคง แต่ต้องถามกลับไปว่าสิ่งที่ทำนั้นก่อให้เกิดประโยชน์อย่างไรกับแผ่นดินบ้าง ข้อต่อสู้อันหนึ่งของชุมชนก็คือ ต้องไปศึกษาว่าประโยชน์ที่จะก่อให้เกิดกับแผ่นดินนั้นคืออะไร แล้วจึงใช้เป็นข้อต่อร้องในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น

ลำดับต่อมา**คุณวรวิมล ชัยรัต** กลุ่มรักษ่าบ้านรักษ่าเมืองเชียงใหม่ ได้เสนอแนวทางการรับมือกับความทันสมัยที่เข้ามากระทบชุมชนและพื้นที่วัฒนธรรมย่านวัดเกต โดยกล่าวว่าชาวเชียงใหม่ได้ตื่นตัวตั้งแต่ทราบว่ามีโครงการวางผังเมืองรวมเป็นต้นมา โดยมีแนวคิดว่าการพัฒนาในสิ่งใหม่ๆ นั้นชาวเชียงใหม่ไม่ได้ปฏิเสธทั้งหมด แต่ต้องการคงพื้นที่อนุรักษ์ควบคู่ไปกับการพัฒนา ชุมชนย่านวัดเกตมีการรับมือในผังเมืองรวมด้วยการกระตุ้นให้คนในชุมชนตระหนักถึงการพัฒนา ทั้งผลดีและผลเสียที่จะตามมา แล้วจึงรวมตัวเพื่อเสนอแนะให้มีการควบคุมความสูงของอาคาร รวมถึงระงับการขยายถนนภายในย่าน และเรียกร้องให้มีการคุ้มครองด้านสิ่งแวดล้อมและศิลปกรรม สิ่งเหล่านี้ถือเป็นการใช้ความร่วมมือร่วมใจของคนในชุมชน เพื่อแสดงสิทธิและเสียงต่อร้องกับภาครัฐ

ลำดับต่อไปเป็นข้อเสนอเกี่ยวกับการจัดการพื้นที่เมืองวัฒนธรรมโดย **รองศาสตราจารย์สุวิทย์ สุจฉายา** จากสถาบันอาศรมศิลป์ โดยกล่าวว่าการจัดการเมืองเชิงวัฒนธรรมให้มีความเหมาะสมและสัมพันธ์กับบริบทของเมืองนั้น สามารถใช้แม่แบบซึ่งเป็นเมืองใหญ่ๆ ในต่างประเทศมาปรับได้ เช่น ที่เมืองอัมสเตอร์ดัม ประเทศเนเธอร์แลนด์ เป็นเมืองท่าสำคัญแห่งหนึ่งของยุโรป ได้มีการวางแผนรองรับการท่องเที่ยวเอาไว้อย่างเป็นระบบ เมืองบาร์เซโลนา ประเทศสเปนก็เช่นกัน ที่เป็นเมืองตากอากาศได้มีการบริหารจัดการเมืองเพื่อรองรับผู้คนจากภายนอกเข้ามาท่องเที่ยวเป็นอย่างดี อีกทั้งอาคารเก่าแก่ที่มีอายุนับร้อยปียังได้อนุรักษ์ให้อยู่ร่วมกับอาคารสมัยใหม่อย่างลงตัว สำหรับบ้านเราแล้วการคงวิถีชีวิตชาวเมืองกรุงแต่เดิมเอาไว้ สามารถสร้างมูลค่าในทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้ รวมถึงดีกรีมานะของเก่าแก่มากมายก็ควรอนุรักษ์เอาไว้ด้วย หากสามารถทำเช่นนี้ได้ความเป็นเมืองอนุรักษ์และมีวิถีชีวิตของผู้คนเข้ามาเป็นส่วนประกอบ จะสามารถยืนหยัดภายใต้การไหลบ่าของนักท่องเที่ยวที่นำรายได้เข้ามายังบ้านเราได้

เครือข่ายอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรม

ช่วงท้ายของงานเสวนา **คุณพงษ์สวัสดิ์ อักษรสวัสดิ์** อุปนายกฝ่ายกฎหมาย สมาคมอนุรักษ์ศิลปกรรมและสิ่งแวดล้อม กรรมการเลขาธิการมูลนิธิศาสตราจารย์คณะิ่ง ภาไชย กรรมการผู้อำนวยการมูลนิธิศูนย์กฎหมายสิ่งแวดล้อมประเทศไทย ได้เสนอข้อสรุปทางกฎหมายในเรื่องนี้ว่า สิทธิของชุมชนนั้นเกิดขึ้นตั้งแต่ประชาชนได้รวมตัวขึ้นเป็นชุมชน มีสิทธิร่วมกับรัฐในการอนุรักษ์และร่วมใช้ประโยชน์ในทรัพยากรสิ่งแวดล้อม นั้นหมายความว่า **ชุมชนเป็นประธานแห่งสิทธิเสมอหรือเทียบเท่ากับรัฐ และสิทธินั้นได้เกิดขึ้นพร้อมกับความมีอยู่ของชุมชนทุก ๆ แห่งในประเทศไทยตั้งแต่เริ่มแรกแล้ว** การใช้สิทธิต่อรองกับอำนาจรัฐนั้น ควรเริ่มต้นจากใช้กฎหมายให้มีผลบังคับใช้ด้วยตัวเองเป็นลำดับแรก มิเช่นนั้นแล้ว กฎหมายต่างๆ ที่รองรับสิทธิชุมชนก็จะเป็นเพียงแผ่นกระดาษที่ไม่มีความหมายอะไร